

PRIKAZI KNJIGA

MEĐUNARODNO PRAVO MORA u miru i u oružanim sukobima

Vladimir-Đuro Degan

Rijeka, 2002., XVIII+450 str., Izdavač: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

U izdanju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci objavljena je knjiga “Međunarodno pravo mora: u miru i u oružanim sukobima” autora prof.dr. Vladimira-Đure Degana.

Ovo djelo predstavlja nadopunjeno i prošireno izdanje knjige istog pisca “Međunarodno pravo mora i izvori međunarodnog prava” iz 1989. godine. Nema sumnje da je stvaranje novoga izdanja bilo prijeko potrebno, i to iz više razloga. Ponajprije, valja upozoriti da je 1994. godine, dakle nakon objavljivanja prvog izdanja, stupila na snagu Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982. godine. Iste je godine Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila tekst Sporazuma o primjeni XI. dijela spomenute Konvencije, s opsežnim prilogom. Taj Sporazum bitno je izmijenio konvencijske odredbe o Međunarodnoj zoni dna mora i oceana. Njime je praktično napušteno načelo zajedničke baštine (općeg dobra) čovječanstva u toj zoni. Republika Hrvatska vezana je kako Konvencijom iz 1982. tako i navedenim Sporazumom. Pored toga, 1994. u Republici Hrvatskoj je donesen Pomorski zakonik, koji *inter alia* sadrži i odredbe kojima je uređen niz pitanja iz područja prava mora. Konačno, mora se imati na umu da je nakon 1989. došlo do daljnjeg razvitka sudske i arbitražne prakse vezane uz međunarodno pravo mora.

Sve su navedene činjenice motivirale pisca da pristupi stvaranju novog, suvremenijeg udžbenika iz ovoga područja. Djelo koje je pred nama dokaz je da je profesor Degan taj težak zadatak obavio iznimno uspješno.

Knjiga je podijeljena na tri dijela. U prvom dijelu “Pravo mora u doba mira” pisac ponajprije daje sustavan povijesni pregled nastanka i razvitka pravila međunarodnog prava mora. Potom pristupa vrlo iscrpnom prikazu pravnog uređenja režima različitih morskih prostora. Ponajprije govori o morskim prostorima koji čine dio područja obalne države (unutrašnje morske vode, arhipelaške vode arhipelaških država te teritorijalno more). Slijedi prikaz pravnog režima u morskim prostorima u kojima obalna država uživa “suverena” ili neka druga prava (vanjski morski pojas, gospodarski pojas i epikontinentski pojas). Nakon toga pisac opisuje pravno uređenje morskih

prostora koji su izvan nacionalne jurisdikcije država (otvoreno more, Međunarodna zona dna mora i oceana).

Posebno mjesto zauzima izlaganje o tjesnacima. Nakon objašnjenja pojma tjesnaca pisac daje prikaz pravnog uređenja različitih skupina tjesnaca s obzirom na režim prolaska kod njih. Zatim se analizira pravno uređenje internacionaliziranih morskih kanala - Sueskog, Panamskog i Kielskog.

Ovaj dio knjige završava prikazom pravnog položaja broda na moru u doba mira. Pisac prihvaća definiciju broda kao plovnog objekta sposobnog za međunarodnu plovidbu na vlastiti pogon. Naglašava da je u pogledu određivanja položaja broda u dijelovima mora na koje se prostire vlast obalne države iznimno važna podjela brodova na domaće (brodove koji viju zastavu te obalne države) i strane brodove. Pravila međunarodnog prava ne odnose se na položaj domaćeg broda koji je, bez obzira kojoj namjeni služi, podvrgnut vlasti obalne države. Zato pisac posebno elaborira položaj stranih brodova u spomenutim dijelovima mora, objašnjavajući pri tome važnost utvrđivanja o kojoj se vrsti stranog broda radi (je li riječ o trgovačkom, ribarskom, znanstveno-istraživačkom brodu, jahti, čamcu ili ratnom brodu). To je iznimno važno kako bi se precizno definirao pravni položaj određenoga broda. Naglašava se da je podjela brodova na "domaće" i "strane" posve beznačajna kada se radi o pravnom položaju brodova na otvorenom moru, gdje je položaj svih brodova jednak bez obzira na to pod čijom zastavom plove. Posebna pažnja posvećena je pravnom položaju brodova koji su u vlasništvu neke države, ili ih vlada neke države koristi u netrgovačke svrhe. Osobit je naglasak stavljen na specifičan položaj tzv. državnih ili predsjedničkih jahti.

Drugi i treći dio knjige u cijelosti predstavljaju novinu u odnosu na ranije izdanje. U drugome dijelu "Pravo mora u oružanim sukobima" pisac ponajprije govori o oružanim sukobima općenito te o pravilima koja se primjenjuju u tim sukobima. Govoreći o pravnim pravilima pomorskog ratovanja, pisac naglašava da su ona bila najprije običajne naravi te da su se napose razvijala u pomorskom ratovanju europskih sila u 17. i 18. stoljeću. Od polovice 19. stoljeća otpočinje njihova kodifikacija putem općih konvencija. Navode se svi međunarodni ugovori koji predstavljaju pisane izvore pomorskog ratnog prava.

U nastavku pisac definira pojam ratišta, i to kao sav prostor u kojemu zaraćene strane mogu pripremati i vršiti neprijateljstva. Naglašava da od ratišta valja razlikovati područje ratnih operacija na moru, a to je prostor u kojima se neprijateljstva stvarno vode. Dužna pozornost posvećena je i ograničenjima ratovanja na moru s obzirom na zaštićene osobe, sredstva i metode ratovanja te objekte napada. Navode se i analiziraju pravila humanitarnog prava koja govore o postupanju s ranjenicima, bolesnicima, brodolomcima i ratnim zarobljenicima.

Drugi dio završava poglavljem o neutralnosti u pomorskom ratovanju. Objasnjavaju

se pojmovi neutralnosti, nezaraćenosti i nesvrstanosti, kao i prava i dužnosti neutralaca i zaraćenih strana u kopnenom i pomorskom ratovanju. Analizirajući položaj neutralnih i neprijateljskih trgovačkih brodova i robe u pomorskom ratovanju, pisac navodi različite slučajeve uporabe neutralnoga trgovačkog broda u svrhe pružanja usluga zaraćenju strani (protuneutralna pomoć, prijevoz kontrabande, probijanje ratne blokade). U tom kontekstu govori i o mjerama koje zaraćena strana može poduzeti prema neprijateljskom ili neutralnom trgovačkom brodu.

“Razgraničenja morskih prostora” naslov je trećega dijela. U njemu se ponajprije analiziraju izvori prava za uređenje pitanja granica država i razgraničenja na moru. Ta je materija od osobite važnosti za Republiku Hrvatsku kao obalnu državu koja ima nerazgraničene morske prostore sa Slovenijom i Crnom Gorom.

Pisac navodi i analizira pravna pravila kojima se uređuju granice svakog pojedinog morskog prostora. Slijedi iznimno vrijedno poglavlje koje sadrži kritički prikaz svih sudskih i arbitražnih presuda vezanih uz razgraničenja morskih prostora. Valja naglasiti da međunarodna sudska i arbitražna praksa upravo na tom području ima presudan značaj. Stoga je posve ispravna piščeva tvrdnja da “bez poznavanja te sudske prakse propisi o razgraničenju morskih prostora koje predviđaju konvencije o kodifikaciji su kostur bez mesa”. Izvedeci zaključke nakon analize relevantne sudske i arbitražne prakse pisac osobito upozorava da, bez obzira na neka načela pri razgraničenjima (kao što je načelo “jednake udaljenosti - posebnih okolnosti”), osobitu ulogu u određivanju morskih granica ima načelo pravičnosti. Ističe se da sudac ili arbitar koji odlučuje u sporu vezanom uz razgraničenje najčešće ni ne može obaviti svoju zadaću bez pribjegavanja pravičnosti. U pitanjima razgraničenja uloga i odgovornost suca, odnosno arbitra je ogromna jer nema gotovih i dovoljno preciznih pravnih pravila koja u često složenim i napose teškim okolnostima razgraničenja mogu bitno olakšati zadaću suca.

Knjiga je obogaćena kronološkim pregledom više od 50 mnogostranih međunarodnih konvencija koje uređuju pitanja iz prava mora, kazalom arbitražnih i sudskih odluka (njih 34) te stvarnim kazalom koje uključuje 222 obrađena pojma.

Materija međunarodnog prava mora je u ovoj knjizi obrađena sustavno, jasno i pravno precizno. Njezinim objavljivanjem dobili smo suvremen i kvalitetan udžbenik međunarodnog prava mora za dodiplomsku i poslijediplomsku nastavu. Međutim, ovo vrhunsko znanstveno djelo može i mora imati znatno širi krug čitatelja. Valja ga neizostavno konzultirati uvijek kada se traži odgovor na neko pitanje iz područja prava mora. Osobito je to potrebno kada se donose odluke vezane uz pitanja koja su od posebnog značaja za Republiku Hrvatsku, kao što su proglašenje gospodarskog pojasa i razgraničenje morskih prostora sa susjednim obalnim državama.

Dr. sc. Jasenko Marin, viši asistent
Jadranski zavod HAZU

Summary:

Vladimir-Đuro Degan: Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima (International Law of the Sea in Peacetime and in Armed Conflicts)

Faculty of Law, University of Rijeka, 2002, XVIII+450 pages

The author divided the subject matter of this book into the following parts:

Part I - "Law of the Sea in Peacetime". This part begins with elaboration on historical development of international law of the sea. It continues with the analyses of the legal regime of different maritime areas (internal waters, archipelagic waters of the archipelagic states, contiguous zone, high seas, international seabed, international straits and canals). The end of this part is devoted to the legal status of merchant ships, warships and other vessels staying (or sailing) in different maritime areas during the peacetime. Some very important topics are elaborated in this chapter such as the innocent passage through the territorial sea, duties of a foreign ship staying in a port of a coastal state, transit passage in international straits, legal position of ships on the high seas, immunities of warships and other government ships operated for non-commercial purposes, etc.

Part II - "Law of the Sea in Armed Conflicts". At the beginning of this part the author gives an overview of international conventions and other sources of maritime law of war. He continues with the analysis of restrictions in maritime warfare. There are four groups of those restrictions. The first group is related to the protection of specific persons (wounded, sick and shipwrecked persons, prisoners of war, and civilians). The second group of restrictions is related to the methods of warfare. The third type is related to the objects of war. Finally, the last type of restrictions is connected with the prohibited use of some kinds of weapons. The author points out the necessity of the enforcement of humanitarian law at the time of war.

Some other very important topics are also explained in this part, such as the neutrality in maritime warfare, rights and duties of the parties involved in maritime warfare as well as of the neutral parties. The legal status of the enemy and neutral ships and merchandise is particularly elaborated.

Part III - "Delimitation of Maritime Areas". In the first chapter of this part the author analyses legal rules related to the state boundaries and delimitation of the sea.

The second chapter of this part is of utmost importance. It represents an updated critical survey of international court and arbitral practice related to the maritime delimitation. The author lays emphasis on the important role of the principle of equity applied by the court when deciding in a dispute connected to the maritime delimitation.

The book is written in a clear and highly readable style. It serves as a university textbook as well as a useful work of reference for those engaged in a practical way with the international law of the sea.